

Світлана КОВПІК (Svitlana KOVPIK)

Криворізький державний педагогічний університет

Kyryvi Rih State Pedagogical University

ORCID 0000-0001-6455-5572

kovpiks@ukr.net

Особливості художньої інтерпретації образу нащадка генія у романі Б. Коломійчука „Моцарт із Лемберга”

**Literary interpretation of the image of the genius descendant
in the novel „Mozart from Lamberg” by B. Kolomiychuk**

The paper deals with the peculiarities of literary modeling the image of a genius in the novel „Mozart from Lamberg” by the modern Ukrainian writer B. Kolomiychuk. It is claimed that Franz’s motivation for genius was formed in childhood (his mother constantly reminded him of his father and tried to convince his son that he was the same genius composer as his father). He also had innate abilities of reality reflection and unique presentation of its essence (Franz heard music everywhere, different sounds inspired him to create new compositions). It is noted that in the novel the writer did not demonstrate the power of the inherited genotype, as well as the development of intelligence and favorable conditions for its strengthening. Franz was well aware that his father’s genius of composition would never be achieved. However, he still wanted to be worthy of his father’s memory. Such leading traits of Franz’s character as honesty and responsibility contributed to the fact that he established himself as a person who had his own unique abilities.

Key words: genius, geniality, uniqueness, personality, artist, interpretation

У статті йдеться про особливості художнього моделювання образу генія у романі сучасного українського письменника Б. Коломійчука „Моцарт із Лемберга”. Авторка статті стверджує, що мотивація Франца до геніальних здібностей закладалася у дитинстві (мати постійно нагадувала про батька, усіляко намагалися переконати сина в тому, що він такий же геніальний композитор, як і його батько). Він також мав уроджені особливості споглядання дійсності та вміння унікально презентувати її сутність (Франц чув музику скрізь, різні звуки його надихали на створення нових композицій). Відзначено, що в аналізованому романі письменник не продемонстрував потужність успадкованого генотипу, розвиток інтелекту та сприятливі умови для його зміцнення. Франц добре усвідомлював, що композиторського генія батька йому ніколи не досягти. Проте, все ж таки він хотів бути достойним пам’яті свого батька. Такі провідні риси характеру

Франца, як сумлінність, відповідальність сприяли тому, що він утвердив себе, як особистість, яка має власні унікальні здібності.

Ключові слова: геній, геніальність, унікальність, особистість, митець, інтерпретація

Богдан Коломійчук належить до тих письменників України ХХІ століття, який відродив жанр детективу в сучасній українській літературі. У його творах дуже часто художньо інтерпретуються образи світових геніїв: Фрейда, сина Моцарта та ін. Твори митця тяжіють до авантюрної прози. Відзначимо, що Б. Коломійчук володар Гран-прі міжнародного конкурсу „Коронація слова-2013” за історико-авантюрний роман „Людвисар. Ігри вельмож”. А також автор збірок детективних повістей „Таємниця Єви” (2014), „В’язниця душ” (2015), „Небо над Віднем” (2015), „Візит доктора Фрейда” (2016), що виходили друком у видавництві „Фоліо”. У творах письменника вдало поєднуються у захоплюючому сюжеті елементи містики, гумору та правдиві історичні факти. Його новий роман „Моцарт із Лемберга”, котрий вийшов друком у видавництва „Старого Лева” 2018 року поки ще не став об’єктом аналітичного вивчення літературознавців. Б. Коломійчук головним героєм свого роману обрав сина Моцарта – Франца, який успадкував батьків талант, але так і не досяг батьківської слави та рівня визнання батька. Тож вважаємо, наше дослідження образу нащадку генія у творі художньої літератури буде цікавим та новаторським, адже проблема успадкованої геніальності та форм її вияву з допомогою художніх засобів залишається поки ще невирішеною. Тож, **мета дослідження** полягає у тому, щоб шляхом аспектного аналізу дослідити особливості презентації у творі художньої літератури внутрішніх станів, поведінки нащадку генія, як носія особливої обдарованості.

Для досягнення мети розвідки необхідно розв’язати низку таких **завдань**: здійснити аналітичний огляд необхідної літератури для з’ясування сутності геніальності; систематизувати уявлення про геніальність; здійснити аспектний аналіз роману Б. Коломійчука „Моцарт із Лемберга”; синтезувати проміжні висновки до розділів у загальні. У психології геніальність (від лат. *genius* – дух) розглядають як найвищий ступінь вияву творчих сил людини. Проявляється вона у створенні тих або інших здобутків, що мають важливе значення для розвитку суспільства, засвідчують нову епоху в розвитку культури, науки та науково-технічного прогресу¹.

Для особистості генія характерні такі риси: творча продуктивність, володіння продуманною власною технологією, готовність до подолання стереотипів і традиційних настанов.

Значну увагу проблемі геніальності приділяв у свій час І. Кант, наголошуючи, що геній – це вроджена продуктивна здатність: „Геній – це вроджені задатки

¹ В. Рибалка, *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*, Київ-Житомир 2016, с. 38.

душі, через які природа дає мистецтву правил”.² Сферою самореалізації генія є мистецтво, тобто сфера „відображення естетичних ідей”. Вирізняючи талант і геніальність, філософ наголошує на якісній відмінності названої творчої здатності. Генію від природи властива схильність до творення досконалих форм, причому, на відміну від краси природи, що є не чим іншим, як прекрасною річчю, краса у мистецтві є прекрасним уявленням про речі.

І. Кант наголошував, що „...геніальність у творчості визначається оригінальністю ідей”³. Художній геній, згідно з І. Кантом, концентрує творчі можливості людської природи загалом у вільному застосуванні своєї пізнавальної здатності. Філософ наголошує, що уява генія не підпорядкована усталеному механізму людського інтелекту.

Зазвичай термін „геніальність” пов’язують з уявленнями про талант, проте більшість авторів (наприклад, Ч. Ломброзо, В. Гірш, А. Лібін) розрізняють ці поняття.

У своїй відомій праці „Геніальність і божевілья” (1864) Ч. Ломброзо розглянув проблему генетичного фактора геніальності та її проєкцію на митця. Аналізуючи вплив спадковості на геніальність, Ч. Ломброзо приходить до висновку, що спадковість має опосередкований вплив на геніальність і проявляється лише на непрямих родичах генія. Він говорив про те, що спадкові хвороби передаються генетично, а от геніальність помирає разом з її носієм.

Як відомо, люди відрізняються низкою психологічних характеристик. Ці відмінності викликані як неоднаковими умовами життя, так і різними генотипами. Для того, щоб оцінити вплив спадковості й середовища на поведінку особистості, вчені порівнюють людей, що мають різний ступінь генетичної спільності (однойцевих і двояйцевих близнюків, рідних і зведених братів та сестер, дітей та їхніх біологічних і прийомних батьків)⁴.

Сучасні психологи стверджують, що більшість геніїв існують у декількох формах, наприклад, різні форми гена, що визначає колір очей. Відомо, що деякі гени можуть мати десятки форм. Генотип конкретної людини містить два зразки кожного гена, форми яких можуть бути як різними, так і однаковими. Один – успадкований від батька, інший – від матері. Поєднання форм усіх генів є унікальним для кожного людського організму. Ця унікальність лежить в основі генетично зумовленої несхожості між людьми. Внесок генетичних відмінностей у різноманітність останніх відображає так званий, коефіцієнт успадкованого. Наприклад, для інтелекту коефіцієнт успадкованого складає щонайменше 50 %. Проте це не означає, що 50 % інтелекту дається людині від природи, а решту 50 % можна здобути шляхом навчання, і тоді інтелект становитиме 100 %. Коефіцієнт успадкованого не має відношення до конкретної

² І. Кант, *Критика чистого розуму*, Харків 2000, с. 58.

³ *Ibidem*, с. 67.

⁴ В. Рибалка, *Op. cit.*, с. 127.

людини. Його обчислюють, щоб зрозуміти, у чому причина несхожості між людьми: чи це зумовлено неоднаковими генотипами, чи їх по-різному навчали⁵.

Якби коефіцієнт успадкування інтелекту виявився близьким до 0 %, то можна було стверджувати, що лише навчання формує відмінності між людьми.

У такий спосіб застосування одних і тих же виховних та освітніх прийомів до різних дітей завжди вело б до одних і тих же результатів. Високі значення коефіцієнта успадкованого свідчать про те, що навіть за умови однакового виховання діти відрізнятимуться один від одного через свої спадкові особливості. Кінцевий результат, однак, не визначений генами. Відомо, що діти, усиновлені в благополучні сім'ї, за рівнем інтелектуального розвитку виявляються близькими до своїх прийомних батьків і можуть значно перевершувати біологічних. Існує багато свідчень того, що у дітей навіть у ранньому віці можуть проявлятися надзвичайні здібності. Так, наприклад, А. Рубінштейн стверджував, що навчився грати на фортепіано раніше, ніж почав говорити. До того ж, як засвідчив аналіз біографій визначних композиторів, усі вони у ранньому дитинстві протягом кількох років інтенсивно й регулярно вправлялися у грі на музичному інструменті під керівництвом дорослих.

Отже, можна стверджувати, що прояв надзвичайних здібностей щодо розвитку певних навичок спостерігається у період максимальної підтримки та заохочення з боку батьків. Цікаво, що навіть такі здібності, як наявність абсолютного музичного слуху не є прикладом природжених задатків.

Встановлено, що його можна розвинути шляхом вправ, особливо під час музичного навчання дітей у віці до 5–6 років. Цікавими, на нашу думку, є міркування Шопенгауера щодо сутності генія. Так, мислитель вважав, що сутність генія полягає у надлишку інтелекту, якого надмір для споглядання загального буття. Учений стверджував, що практична людина використовує свій розум відповідно до її природного призначення, для розуміння різноманітних відносин речей. Геній, навпаки, використовує його проти призначення – на об'єктивне розуміння сутності речей. Ось тому геній належить світові, який отримує через нього сенс і значення, а не належить сам собі. Звідси джерело всіх страждань генія⁶.

На думку Я. Федорака, *„талант може бути ознакою людини прагматичної. Натомість геній – це людина творчості, яка бачить зовсім інший світ, ніж усі люди. Геній бачить важливе у розумінні сутності речей, і тому намагаючись пізнати об'єктивну сутність, часто забуває про власні інтереси. Не варто заздрити генієві! Віддаючись ідеї, він часто жертвує своїм особистим життям і щастям. Історія показує нам безліч випадків геніальних людей, які були глибоко нещасними”*⁷. Отже, учений чітко розрізнив сутність таланту

⁵ *Ibidem*, с. 134.

⁶ А. Шопенгауер, *О свободе воли*, Москва 1992, с. 395.

⁷ Я. Федорак, *Геніальність по-Шопенгауєрськи – тришки роздумів про талановитих та геніальних людей*, <http://www.management.com.ua/vision/vis019.html>.

та геніальності, визначив їхні поведінкові риси та способи реалізації творчих здібностей. Психогенетики відзначають, що нащадки геніїв, зазвичай, нічим не відрізняються від пересічних людей, а фактори довкілля, що впливають на геніальність, на сьогодні не ідентифіковані. Так, під час досліджень близнюків було виявлено, що деякі ознаки геніальності мають надзвичайний прояв. Наприклад, якщо порівняти характеристики електроенцефалограми, а саме частоту α -ритму, то у монозиготних близнюків виявлявся високий ступінь кореляції (0,8-0,9) щодо певних ознак. Це стосується монозиготних близнюків незалежно від того, чи виховувалися вони разом чи окремо. У той же час, порівнюючи електроенцефалограми дизиготних близнюків та окремо взятих людей, було з'ясовано, що їх показники корелюють (0,2-0,4) і відрізняються за ступенем кореляції. Також проявляються деякі інші риси особистості, такі як імпульсивність або екстраверсія⁸.

Відомо, що певні ознаки, які визначаються полігенно, корелюють між родичами і залежать від ступеня їх генетичної близькості. Припускають, що існують риси, які визначаються певною конфігурацією генів або набором властивостей, зумовлених генетично. Таке явище називають емергенез. Певна зміна конфігурації генів призводить до зникнення цієї властивості, тому в монозиготних близнюків емергенні ознаки проявляються однаково. У родичів ці набори не ідентичні, змінені, що порушує унікальну конфігурацію генів.

Отже, схожість за виявленням емергенної риси у родичів спостерігається не частіше, ніж у звичайних людей. Це призводить до того, що властивості, які мають таку конфігурацію генів, спостерігаються в родинах пробандів не частіше, ніж у популяції. Наявність таких рис пояснює той факт, чому діти одних батьків відрізняються один від одного. За спеціально розробленою шкалою провели дослідження творчих здібностей у близько 1800 осіб. Виявилось, що для монозиготних близнюків, які вирости окремо, характерні високі значення кореляції творчих здібностей (0,54).

У той же час кореляція для дизиготних близнюків, які зростали нарізно, дорівнювала нулю. Це свідчить про те, що здатність до творчості може бути емергенною рисою. Інше пояснення цих відмінностей залежить від індивідуального впливу середовища. Концепція імпресінгу пояснює, що деякі події, які мали місце в дитячому або підлітковому віці, можуть залишати слід на все життя, а також визначати мотиви діяльності людини, її інтереси та цінності. Ця концепція акцентує увагу на проблеми виникнення та мотивації щодо екстраординарних та геніальних здібностей особистості. На підґрунті імпресінгу формуються інтереси особистості, цілеспрямованість, яка сприяє формуванню екстраординарних здібностей і реалізується у визначних досягненнях⁹.

⁸ В. Рибалка, *Op. cit.*, с. 139.

⁹ *Ibidem*, с. 145.

Отже, дослідження психологів, психогенетиків феномену генія дали можливість сформулювати важливі аспекти аналізу особливостей художньої інтерпретації образу нащадку генія у творі художньої літератури: мотивація до геніальних здібностей у дитинстві; особливості споглядання дійсності та вміння унікально презентувати її сутність; потужність успадкованого генотипу; розвиток інтелекту та сприятливі умови для його зміцнення; прояв надзвичайних здібностей щодо розвитку певних навичок та їх підтримка з боку батьків.

В інтерв'ю львівській газеті „Твоє місто” Б. Коломійчук так обґрунтував причини написання роману: „У Львові про історію Франца Ксавера Моцарта, сина того самого Моцарта, згадали у зв'язку з фестивалем „Lviv MozArt”. Чи знали ви про Франца Ксавера раніше?

Зізнаюся, ні, раніше не знав. З історією цього неординарного персонажа мене познайомила арт-директорка фестивалю „Lviv MozArt” Оксана Линів. Але, будемо щирі, я не один такий львів'янин. Ще декілька років тому про Франца Ксавера Моцарта знали хіба що спеціалісти й не завжди про таку історичну постать можна було дізнатися у консерваторії.

Що стало поштовхом для написання книги?

Власне, пропозиція Оксани Линів та Олега Мацеха. Їм належить ідея написання цього роману. Вони шукали автора, який цікаво подав би біографію цієї надзвичайної людини. У цих пошуках вони знайшли мене, а я знайшов їх”¹⁰. Отже, з цього фрагменту інтерв'ю стають відомими причини та мотиви написання роману Б. Коломійчуком:

- невідома постать надзвичайної людини;
- цікава біографія та причетність до українського міста Львова.

На думку науковиці Д. Харамурзи, головний персонаж роману Франц „як і батько, від природи наділений надзвичайним музичним талантом. Та окрім цього дару він отримав у спадок тягар у вигляді великих сподівань. Від нього очікують такого самого рівня геніальності, якщо не більшого, який свого часу шокував усіх прихильників і ненависників таланту його батька. І хоч би як він намагався довести і собі, і світові, що здатен на більше, хоч би як захоплювався батьком, це поклоніння стало не лише стимулом, а й додатковою перепорою”¹¹.

Роман рясніє реальними біографічними фактами з життя Франца Ксавера: хлопець рано залишився без батька; мати подбала про те, аби він почав займатися музикою ще в дитинстві; чотирнадцятилітнім він написав свій перший концерт; переживав через складні стосунки з матір'ю; ще юнаком покинув Відень, а перебравшись до Галичини, став учителем музики двох доньок графа Баворовського.

¹⁰ Б. Коломійчук, *Я вперше в українській белетристиці зобразив Фрейда: інтерв'ю*, <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38207319>.

¹¹ Д. Харамурза, *Чому музика не заграла: рецензія на роман Богдана Коломійчука „Моцарт із Лемберга”*.

Біографічні факти послідовно й майстерно вмонтовано в сюжет роману. Реципієнтові, який не знається на біографії Франца Ксавера й тогочасних історичних реаліях, надзвичайно важко розгледіти чітку межу між достовірністю й вигадкою, що, втім, для белетристики не надто й важливо. Особливо яскраво це простежується на прикладі листування Франца з матір'ю або коханою. Але попри таке гармонійне поєднання достовірних фактів і авторської фантазії, бажання показати все й одразу виявилось руйніє структуру тексту.

У романі переплітається сімейний конфлікт, з детективною лінією, а також є дивні містичні події, духовні мандри героя, відомі історичні постаті, історичні факти, елементи пригоди й авантюри.

Усе це надає сюжету динамічності, адже розвиток подій переключає увагу читача.

Б. Коломійчук використовує прийом сновидіння аби показати зв'язок сина з батьком на рівні генетики. Вперше хлопець побачив марення чотирнадцятилітнім під час свого концерту. Тоді батько стояв перед оркестром і дивився на сина: „*Франц нарешті відірвав очі від клавіш і глянув на капельмейстера. Той також шукав його погляду... Щойно їхні очі зустрілися, як хлопчику перехопило подих. Перед оркестром стояв... батько*”¹². У такий спосіб автор натякає на те, що тінь батька постійно супроводжує сина.

Проте, що Франц дуже вразливий відзначає його брат Карл: „*Ти дуже вразливий, братику. Втім, це звична річ у твоєму віці. Крім того... Він задумався на якусь мить. Його погляд вкотре зметнувся вбік і, ковзнувши по зраних стінах собору, знову зупинився на братові. Крім того, всі ми так чи інакше приречені жити з тінню нашого батька. І вона буде переслідувати не лише нас, але й наших дітей та внуків. З цим слід змиритися... Зрештою, таке нікому не нашкодить*”¹³.

Сам Франц вважає, що „*...тінь батька прихильна до мене тільки тому, що я не покинув музики. Якби я вирішив, скажімо, як і ти, зайнятися правом, вона одразу би мені за це помстилася*”¹⁴. Старший брат Карл дуже прихильно ставився до молодшого Франца. Він підтримував мрію матері щодо того, щоб молодший брат став таким відомим як їхній батько. Саме мати ніколи не сумнівалася у тому, що Франц буде новим генієм.

Процес творчого задуму Франц описував так: „*Зачекайте кілька хвилин. Нехай відчуття, які ви переживаєте зараз, опанують вами цілковито. Молодий Моцарт відхилився на спинку стільця і дослухався, як його тіло огортає солодка млість. Утім, мозок його прояснів і спрагло захотів роботи. Франц пожалкував, що не має під рукою нотного паперу, проте за кілька кроків від нього, під стіною стояло фортеп'яно*”¹⁵. Динаміку процесу творчого задуму

¹² Б. Коломійчук, *Моцарт із Лемберга*, Львів 2018, с. 36.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, с. 37

¹⁵ *Ibidem*, с. 47

автор передає з допомогою низки дієслів. Тінь батька постійно супроводжує Франца. Він відчуває присутність рідної людини повсякчас: *„А тепер стояв, все ще тримаючи долоню над інструментом і над його руками, яким щойно подарував точний акорд.*

– Запиши це, коли матимеш можливість, – раптом промовив великий Моцарт, – не знехтуй.

Не в силі вимовити і слова, Франц лише кивнув. Ніколи ще він виразно не чув батькового голосу, і той подіяв на нього магнетично. Йому запрагнулося чимало сказати, чимало запитати, але всі слова зупинилися десь там, де в людини народжується дихання”¹⁶.

Франц відчував неймовірну відповідальність перед матір'ю, громадою через те, що від нього багато очікують. Він розумів, що має відповісти високому статусу генія батька. Бути гідним пам'яті батька – це той стан, в якому він постійно перебував. І це стан був неспокою, адже до молодого Моцарта була прикута увага. У суперечці з матір'ю Франц акцентував на тому, що саме мати веліла наслідувати батька: *„Як довго жила пам'ять за батьком, якого ви змалку веліли мені наслідувати? Сімнадцять років? Чи не замалий це час для пам'яті генія Моцарта? Адже такі, як він, народжуються раз на сто, а то й двісті, триста років?..”¹⁷* Отже, молодий Моцарт добре розумів, що не завжди діти геніїв успадковують геніальність своїх батьків. Він об'єктивно оцінював свої здібності.

Франц виявився дуже скромним юнаком. Він не хизувався тим, що є сином Моцарта. Ця риса була визначальною у його характері. Він був надто вразливим до людської підлості та підступності, не приймав ніякого хамства та дуже різко реагував на його прояви з боку інших.

Франц створював музику скрізь. У „Віденській кав'ярні” у м. Лемберзі (сучасний Львів) він одразу сів за клавір і продовжив процес написання нової музики, котрий почав ще у Відні: *„Узяв акорд, потім другий. Інструмент був чудово налаштований. Франц пригадав мелодію, яку розпочав творити у Відні, але не закінчив. Раптом він відчув, що знає, як саме вона повинна звучати від початку до самого кінця. Цю музику, яка так довго народжувалася всередині нього, вже було годі стримати. Вона здавалася великим птахом, що раптово виріс у своїй клітці й готовий розтрити її, щоб лиш вирватися на волю”¹⁸.* Автор дуже вдало використав метафоричне порівняння такого типу: „музика, як великий птах”. У такий спосіб він художньо інтерпретує процес творчості генія.

Для генія Франца неважливо було все те, що відбувалося навколо нього. Навколишній світ приваблював його новими мотивами, звуками, а тому, коли він працював над новим твором, то ніби розчинявся у світі нот: *„Франц, все ще*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem*, с. 58.

¹⁸ *Ibidem*, с. 87.

нічого не помічаючи, продовжував захоплено творити, подекуди кілька разів повертаючись до того самого фрагмента, щоб вивірити як слід ту чи іншу ноту. Трохи позволікавши, розгніваний добродій підвісся з-за столу і рушив до клавіру. Видно було, як жінка намагалася його стримати, прагнучи не допустити скандалу, проте їй не вдалось”¹⁹.

Від створеного музичного фрагменту Франц відчув особливе піднесення: „Певно, кожен хто творить, той насправді спустошує душу. І тепер, порожня та квола, вона прагнула поживи, як голодний і спраглий мандрівець. Тому Франц жадібно вбирав очима кожну лінію та форму довколишніх будівель”²⁰. У такий спосіб автор указує на процес катарсису, який переживає творча геніальна особистість – спустошення душі.

Скромний Франц Моцарт усіляко намагався приховувати свою причетність до батька, але у випадках, коли він чув твори батька, то тоді він неконтрольовано міг вигукнути: „батьку б це сподобалося”, або „батько був не надто суворим критиком”.

У написанні власної музики Франца надихали мелодії створені його батьком: „Після „Фантазії до-мінор” Моцарта він почав грати власний твір, той самий, поки що безіменний, через який сталася суперечка між Адамом і тим пихатим Кавалькабо у „Віденській кав’ярні”. Раптом Франц відчув, що твір насправді викінчений! Це були легкі й елегантні варіації в тональності „соль-мажор”. Задихаючись від щастя, Франц врешті відірвав руки від клавіш, але все ще тримав їх над інструментом, мов чарівник, якому щойно вдалося його найкраще диво”²¹.

У процесі написання музики Франц знаходив натхнення не тільки в батькових творах, а й в листах матері, яка не була байдужою до того, чим займався її син: „Любий Моцарте, мені було надзвичайно приємно отримати рукопис Вашого концерту для фортеп’яно з оркестром. Як на мене, твір написано чудово. Дещо меланхолійно, проте надмірний смуток здатен привабити слухача. Він додасть Вам значно більше шанувальників, аніж якийнебудь веселий марш. Тому закликаю Вас творити й писати саме так, як підказує Вам серце. Бо саме воно разом із Вашим сумлінням і будуть найсуворішими критиками цієї композиції, а також усього, що Ви напишете в майбутньому”²².

Отже, підтримка батьків для геніального музиканта була дуже важливим фактором у розвитку та формуванні його творчого таланту.

Оскільки генію завжди потрібна допомога й підтримка близьких, то Б. Коломійчук вдало будує сюжетну лінію стосунків Франца та Жозефіни. Жозефіна усіляко сприятиме розквіту генія Франца. Вона не дозволяла Францу

¹⁹ Ibidem, с. 88.

²⁰ Ibidem, с. 90.

²¹ Ibidem, с. 112.

²² Ibidem, с. 154.

ні на хвилинку засумніватися у своїй геніальності. Жозефіна організувала декілька його концертів у Лемберзі, познайомила з відомим скрипалем Карлом Ліпінським. А коли Франц захворів, то „Жозефіна дбала про нього, як тільки могла: кілька разів на день викликала до нього лікаря, сама приносила йому чай і гаряче молоко. Вреши-решт, у вечір концерту Моцарт хоч і був блідим, наче стіна, все ж тримався на ногах”²³.

У такий спосіб письменник акцентує увагу на тому, що у житті генія має бути обов’язково людина, яка буде підтримувати його, не дозволятиме йому зневіритися у своєму таланті.

Б. Коломійчук максимально стиснув розвиток сюжету, через що не акцентував увагу на тому, як формувався талант Франца Моцарта у Лемберзі. Він переніс події до 1820 року, зазначивши таке: „...критики доволі стримано писали про його композиторський хист. Віддаючи належне його майстерності як піаніста (Франц часто виконував твори Моцарта-батька, фортеп’янні речиталі Сальєрі чи, наприклад, рондо маестро Йоганна Гуммеля), вони зазначали, що публіка чекає децю більшого від сина неперевершеного генія. Як писала французька „Le Figaro”, „...цьому, без сумніву, талановитому галицькому віденцю мало бути просто добрим піаністом чи цікавим композитором. Йому слід бути щонайменше Богом музики, який змусить публіку йому поклонятися”²⁴. Письменник не деталізував увагу читачів на тому, як саме шліфував свою майстерність Франц Моцарт, а просто констатував про композиторський хист нащадка. А от те, як Франц сприймав критику виявилось у романі описано дуже детально: „...хвилювання впливали на нього, як недуга: тремтіли руки, думки розліталися і він довго не міг зосередитися за інструментом. Тому Франц просто перебігав очима газетні публікації, не заглиблюючись у зміст”²⁵. У такий спосіб Франц убезпечував себе від зайвого емоційного хвилювання, адже він добре розумів, що критика безжалісна.

Аспектний аналіз дав можливість чітко визначити у романі мотивацію Франца до геніальних здібностей у дитинстві (мати постійно нагадувала про батька, усіляко намагалися переконати сина в тому, що він такий же геніальний композитор, як і його батько); особливості споглядання дійсності та вміння унікально презентувати її сутність (Франц чув музику скрізь, різні звуки його надихали на створення нових композицій); на жаль, у романі автор не продемонстрував потужність успадкованого генотипу; розвиток інтелекту та сприятливі умови для його зміцнення (мати усіляко сприяла тому, щоб Франц отримав гарну освіту, у нього були найкращі віденські вчителі музики); прояв надзвичайних здібностей щодо розвитку певних навичок (Франц міг на слух награвати мелодію та удосконалювати її незалежно від часу доби).

²³ *Ibidem*, с. 165.

²⁴ *Ibidem*, с. 195.

²⁵ *Ibidem*.

Франц добре усвідомлював, що композиторського генія батька йому ніколи не досягти. Проте, все ж таки він хотів бути достойним пам'яті свого батька. Через це він дуже відповідально ставився до концертів, виступів, адже знав, що його постійно порівнюють з батьком.

Тож, можна висувати про те, що Франц успадкував від батька гарний музичний слух та хист до композиторського мистецтва, але дорівнятися до рівня батькового генія він так і не зміг. Саме на цьому акцентував увагу реципієнта Б. Коломійчук у романі „Моцарт із Лемберга”. Юнак мав вроджену здатність до відчуття світу прекрасного, вмів помічати і відчувати особливі звуки. І все це вказувало на його унікальність, яку ні в якому разі не можна було порівнювати з унікальністю батька.

Письменник спробував показати образ нащадка генія у багатогранному ракурсі, викликати почуття симпатії до сина великого Моцарта, який усе своє життя робив усе, щоб не згнати слави батька. І якщо негеніально, то все ж таки на досить достойному рівні.

На нашу думку, роман Б. Коломійчука „Моцарт із Лемберга” може стати об'єктом подальших досліджень з точки зору функцій пригоди у сюжеті роману, а також міжмистецьких контактів.

LITERATURA / REFERENCES

- Кант І., *Критика чистого розуму*, Харків 2000. [Kant I., *Kritika čistogo rozumu*, Harkiv 2000.]
- Кін С., *Синдром Паганіні*, Харків 2015. [Kin S., *Sindrom Paganini*, Harkiv 2015.]
- Коломійчук Б., *Львів – це не лише місто пива та кави, а й кримінальної культури*: інтерв'ю, https://tvomisto.tv/exclusive/bogdan_kolomiychuk_lviv_ne_lyshe_misto_ryva_ta_kavy_a_y_kryminalnoi_kultury_95908.html, [15.02.2022]. [Kolomijčuk B., *L'viv – ce ne liše mīsto pīva ta kavī, a j kriminal'noi kul'turi*: interv'ū.]
- Коломійчук Б., *Моцарт із Лемберга*, Львів 2018. [Kolomijčuk B., *Mocart iz Lemberga*, L'viv 2018.]
- Коломійчук Б., *Я вперше в українській белетристиці зобразив Фрейда*: інтерв'ю, <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38207319>, [15.02.2022]. [Kolomijčuk B., *Ā vperše v Ukraїns'kij beletristici zobraziv Frojda*: interv'ū.]
- Ламброзо Ч., *Гениальность и помешательство*, Москва 2015. [Lambrozo Č., *Genial'nost' i pomešatel'stvo*, Moskva 2015.]
- Максименко О., *Життєвий шлях особистості як базова категорія генетичної психології* [в:] *Психологічні науки*: зб. наук. праць, Вип. 2.12 (103). [Maksimenko O., *Žittěvij šláh osobistosti āk bazova kategoriā genetičnoї psihologii* [v:] *Psihologični nauki*: zb. nauk. prac', Vip. 2.12 (103).]
- Письменник Богдан Коломійчук: „Я використав давній добрий рецепт – безкомпромісний поєдинок добра і зла”, <https://vsiknygy.net.ua/interview/46749>, [19.02.2022]. [Pis'mennik Bogdan Kolomijčuk: „Ā vikoristav davnij dobrij recept – bezkompromisnij poėdinok dobra i zla”].

- Рибалка В., *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*, Київ-Житомир 2016. [Ribalka V., *Slovník iz psihologii ta pedagogiki obdarovanosti i talantu osobistosti: terminologičnij slovník*, Kiïv-Žitomir 2016.]
- Харамурза Д., *Чому музика не заграла: рецензія на роман Богдана Коломійчука „Моцарт із Лемберга”*, <http://litakcent.com/2018/09/12/chomu-muzika-ne-zagrала-retsenziya-na-roman-bogdana-kolomiychuka-motsart-iz-lemburga/>, [19.02.2022]. [Haramurza D., *Čomu muzika ne zagrала: recenzîa na roman Bogdana Kolomijčuka „Mocart iz Lemberga”*.]
- Федорак Я., *Геніальність по-Шопенгауєрівськи – тришки роздумів про талановитих та геніальних людей*, <http://www.management.com.ua/vision/vis019.html>, [19.02.2022]. [Fedorak Â., *Genial'nist' po-Šopengaurivs'ki – triški rozdumiv pro talanovitih ta genial'nih lûdej*.]
- Шопенгауєр А., *О свободе воли*, Москва 1992, с. 395. [Šopengauèr A., *O svobode voli*, Moskva 1992, s. 395.]

Ковпик Світлана – доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури; Криворізький державний педагогічний університет.

zgłoszenie artykułu: 5 lutego 2022
przyjęcie artykułu do druku: 30 maja 2022